

Крайняк Л. К.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

Дуда О. І.,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

П'ятничка Т. В.,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

Рибіна Н. В.,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

ЕКОНОМІЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ

Анотація. Запропонована стаття присвячена виявленню мовних особливостей перекладу текстів англійської економічної літератури українською мовою, обґрунтуванню вибору перекладацької стратегії особливостями цього типу дискурсу. У дослідженні запропонована авторська дефініція поняття “економічного дискурсу”, якою визначається такий тип дискурсу, під час розгортання якого здійснюється процес мовлення на основі певних економічних ідей. У роботі здійснена спроба класифікації англомовного економічного дискурсу, як комплексного явища і родового поняття за інституційною та жанровою ознаками: дискурс у сфері страхування, податків, банківська сфера (за інституційною ознакою); дискурс пересічного громадянина у розмові на економічну тему та керівника фірми (за ознакою протиставлення персональний-інституційний дискурс); дискурс газетної статті на економічну тему, дисертації з економіки, наукової економічної аналітики (за жанровою ознакою). Аналіз сучасного розуміння економічного дискурсу дозволив виділити такі його особливості: складність та неоднорідність структури (основні комунікативно-мовленнєві сфери представлені професійною економічною діяльністю, на периферії знаходиться непрофесійна економічна діяльність); різноманітність учасників комунікації (вчені, спеціалісти, фінансисти, банківські працівники, біржові маклери, нефакхівці тощо); різноманітність ситуацій професійного спілкування. Тексти економічного дискурсу позбавлені суб'єктивної емоційності, їх основні якості – об'єктивність, логічність, доступність, узагальненість, абстрактний характер. Загальноприйнята стилістична характеристика тексту економічного дискурсу – його стандартизованість, тобто вибір запропонованого для даних умов комунікації клішованого мовного варіанту. Основна його особливість лексичного рівня – активне використання термінів. Виокремлено основну особливість стратегії перекладу тексту економічного дискурсу (обу-

мовлену об'єктивними та суб'єктивними факторами) – відтворення перекладачем вихідної моделі знання на базі інтерпретації та розуміння особливостей економічного концепту наукового і галузевого знання у вихідному тексті. Доведено, що основне завдання перекладача у виборі перекладацької стратегії під час перекладу тексту економічного дискурсу – це найбільш повна передача інформації, що міститься в ньому, та досягнення максимально можливої еквівалентності.

Ключові слова: економічний дискурс, перекладацька стратегія, еквівалентність, особливості економічного тексту, спеціальна теорія перекладу.

Постановка проблеми. В результаті розвитку міжнародних контактів на всіх рівнях та завдяки їхній зростаючій інтенсивності, перекладацька діяльність у всіх своїх різновидах набула небаченого раніше розмаху. Науково-технічний прогрес, що охоплює нові галузі життя, міжнародне співробітництво у різних сферах, очікуваний демографічний вибух та інші найважливіші явища цивілізації призводять до небаченого раніше розвитку різноманітних контактів, як між державами, так і між іншомовними спільнотами людей. За таких умов надзвичайно зростає роль перекладу як, обслуговуючого чинника економічних, суспільно-політичних, наукових, культурно-естетичних та інших відносин народів.

Аналіз попередніх досліджень. Як відомо, перекладознавство охоплює низку основних розділів – загальну теорію перекладу, часткові теорії перекладу, спеціальні теорії перекладу, історію перекладацької діяльності, критику перекладу, перекладацьку лексикографію, дидактику перекладу (методика навчання перекладу) [1; 2; 3]. Загальна теорія перекладу – розділ лінгвістичної теорії перекладу, що вивчає найбільш загальні лінгвістичні закономірності перекладу незалежно від особли-

востей конкретної пари мов, способу перекладу та конкретних особливостей акту перекладу. Положення загальної теорії перекладу стосуються всіх перекладів в принципі. Вона надає теоретичне обґрунтування і визначає основні поняття часткових і спеціальних теорій перекладу [4, с. 3–6].

Вітчизняна та зарубіжна перекладацька думка ґрунтується на засадах того, що загальна теорія перекладу займається перекладацькими універсалами, тобто явищами і категоріями, які властиві всім видам перекладу [5; 6; 7; 8]. Часткові теорії перекладу вивчають лінгвістичні аспекти перекладу в рамках двох конкретних мов. Спеціальні теорії перекладу розкривають особливості процесу перекладу текстів різних типів і жанрів, а також вплив на характер цього процесу мовленнєвих форм і умов виконання перекладу [9, с. 10]. Загальна теорія перекладу дає теоретичне обґрунтування та визначає основні поняття часткових та спеціальних теорій перекладу. Часткові та спеціальні теорії перекладу конкретизують положення загальної теорії перекладу стосовно окремих типів та видів перекладу [10; 11; 12].

До спеціального перекладу, поруч із військовим, юридичним, технічним і науковим, належить і економічний переклад, потреба у якому різко зростає останнім часом. Як область практичної мовної та мовленнєвої діяльності економічний переклад є одним із видів спеціального перекладу, об'єктом якого є різноманітні економічні матеріали, що використовуються для перекладу – різні за жанрами, стилями та функціями. Тому перекладачеві необхідно знати галузеві особливості економічного дискурсу, в межах якого він перекладає, позаяк будь-яка сфера цього дискурсу (банківська, фінансова, ринок цінних паперів, тощо) визначає підхід та вимогу до перекладу, впливає на вибір його прийомів та визначення ступеня еквівалентності перекладу оригіналу. Цілі та завдання перекладача виявляються різними залежно від жанрових та стилістичних особливостей текстів економічного дискурсу [12, с. 100–103].

В. М. Комісарів зазначає, що, по-перше, сама собою належність оригіналу до особливого дискурсу може впливати на характер перекладацького процесу і вимагати від перекладача застосування спеціальних методів і прийомів. По-друге, орієнтованість на подібний оригінал може визначати стилістичні характеристики тексту перекладу, а, отже, необхідність вибору таких мовних засобів, які характеризують аналогічний дискурс вже в мові перекладу, і, нарешті, в результаті взаємодії цих двох факторів можуть виявлятися власне перекладацькі особливості, пов'язані як із загальними рисами та відмінностями між мовними ознаками аналогічних дискурсів у вихідній мові та мові перекладу, так і з особливими умовами та завданнями перекладацького процесу цього типу [13, с. 246]. Іншими словами, спеціальна теорія перекладу вивчає вплив на процес перекладу мовних особливостей певного дискурсу у вихідній мові, аналогічного йому дискурсу у мові та культурі перекладу та взаємодію цих двох мовних явищ.

Актуальність вибору теми нашого дослідження полягає в тому, що теорія спеціального економічного перекладу, незважаючи на інтерес до неї в останні роки, залишається малодослідженою, проте дуже важливою. Практична значущість роботи полягає у можливому використанні результатів дослідження під час перекладу англійської економічної літератури українською мовою.

Мета нашої розвідки – виявити мовні особливості перекладу текстів англійської економічної літератури українською мовою, здійснити класифікацію англійськомовного економічного дискурсу, як родового поняття, обґрунтувати вибір перекладацької стратегії особливостями цього типу дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Спеціальна теорія перекладу поділяється на окремі підвиди перекладу за ознакою належності до певного дискурсу. Економічний переклад варто віднести до самостійного виду спеціального перекладу. Адже, незаперечність існування економічного дискурсу змушує замислитися про необхідність виділення особливої спеціальної теорії перекладу економічних текстів, оскільки такий переклад має свою виразну специфіку.

Під “дискурсом” у нашій роботі розуміється сукупність двох компонентів значення: динамічний процес мовної діяльності, вписаної в її соціальний контекст, та її результат (тобто текст) [14, с. 74]. Педагогічний, політичний, критичний, військовий, релігійний, науковий, навчальний, публіцистичний, рекламний та інші типи дискурсів найчастіше стають об'єктами лінгвістичних праць вітчизняних мовознавців [15; 16; 17; 18]. Оскільки об'єктом та темою дискурсу може бути будь-яка галузь людської діяльності, класифікаційний список має відкритий характер. Чільне місце у ньому займає економічний дискурс, який стрімко розвивається за останні роки.

Під поняттям “економічний дискурс” автори розуміють такий тип дискурсу, під час розгортання якого здійснюється процес мовлення на основі певних економічних ідей (наприклад, Bankruptcy, Fraud, Taxes). Змістовні аспекти економічного дискурсу актуалізуються такими базовими поняттями, як “товар”, “гроші”, “прибуток”, “ринок”, “інвестування”, “економіка”, “економічна діяльність” тощо. Як явище комплексне і як родове поняття, економічний дискурс може бути поділений на види за певною ознакою:

- дискурс у сфері страхування, податків, банківська сфера (за інституційною ознакою);
- дискурс пересічного громадянина у розмові на економічну тему та керівника фірми (за ознакою протиставлення персональний-інституціональний дискурс);
- дискурс газетної статті на економічну тему, дисертації з економіки, наукової економічної аналітики (за жанровою ознакою).

У нашій роботі економічний дискурс представлений насамперед текстами масової комунікації. Цей тип текстів належить до газетно-публіцистичного стилю і є пластом економічного дискурсу, що тяжіє до його ядра. Економіка пронизує всі сторони життя сучасної людини, і тому економічний дискурс охоплює тексти ділового листування, документи, презентації, газетно-журнальні статті на економічні теми, науково-популярну економічну аналітику. На підставі існування економічного дискурсу ми наголошуємо на необхідності виділення спеціальної теорії перекладу текстів економічного дискурсу, акцентуючи на тому, що переклад текстів даного типу має свою специфіку та свої особливості перекладу.

Аналіз сучасного розуміння економічного дискурсу дозволив виділити такі його особливості: складність та неоднорідність його структури (основні комунікативно-мовленнєві сфери представлені професійною економічною діяльністю, на периферії знаходиться непрофесійна економічна діяльність), різноманітність учасників комунікації (вчені, спеціалісти,

фінансисти, банківські працівники, біржові маклери, нефіхівці тощо), різноманітність ситуацій спілкування. Наукова та професійна економічна діяльність розрізняються цілями, предметом та умовами здійснення, які позначаються на текстоутворенні у даних сферах.

Інтегральними типологічними ознаками економічного дискурсу, на думку авторів, є:

- інформативність тексту та значна насиченість його галузевою лексикою, основну частину якої становлять економічні терміни;
- не завжди стандартна та послідовна манера викладу;
- домінування поєднань, ядром яких є іменник, особливо різних видів атрибутивних груп;
- широке використання метафор;
- розповсюдження фразеологічних еквівалентів загальнонаукових слів;
- наявність у текстах економічного дискурсу особливих ідіоматичних виразів та фразеологічних поєднань, які не вживаються або рідко вживаються у загальнолітературній мові;
- наявність деяких стилістичних відхилень від загальнолітературних норм, що подекуди є досить значними, а саме:

а) широке використання еліптичних конструкцій (скорочених, без артиклів), особливо в економічних документах, форма та зміст яких змінюються у незначній мірі (чеки, векселі, повідомлення, рішення, звіти);

б) наявність зворотів офіційного стилю у документах, що охоплюють загальні чи фінансові питання;

в) наявність скорочень, більшість із яких використовуються лише в економічних текстах та документах.

Тексти економічного дискурсу мають свої мовні особливості, вплив яких на результат і процес перекладу є значним. У першу чергу це лексико-граматичні особливості економічних матеріалів, де чільне місце займають термінологія і спеціальна лексика [19; 20]. Для успішного здійснення перекладу у розпорядженні перекладача є низка лексичних та лексико-семантичних трансформацій. На основі проведених досліджень можна дійти висновку, що домінуючим прийомом перекладу є калькування, тобто відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова чи словосполучення, коли складові слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Наприклад: *economic growth* – економічне зростання, *global downturn* – глобальний економічний спад, *industrial production* – промислове виробництво, *gross domestic product* – внутрішній валовий продукт тощо. Часто зустрічається транслітерація: *export* – експорт. Транскрипція використовується у перекладі власних та інших назв: *Kaoru Yosano* – Каору Йосано, *Wall Street Journal* – Уолл-стріт джорнал. Прийом генералізації, тобто розширення значення одиниці мови, зустрічається дуже рідко під час перекладу економічних текстів, оскільки такі тексти ставлять за мету донести до читача певну інформацію з максимальною точністю та конкретністю. Конкретизація, тобто звуження вихідного значення також зустрічається в перекладі економічних текстів, наприклад, *manufacturing output* – не просто обсяги виробництва, а обсяги промислового виробництва. У текстах економічного дискурсу можливим є використання антонімічного перекладу, тобто заміна стверджувальної конструкції на негативну або навпаки: *It's coming, whatever governments do; but they can make it better or worse.* (Це буде, щоб уряди не робили, але вони можуть повернути ситуацію на краще чи на гірше).

Аналіз досліджуваного матеріалу показав, що також досить поширеними прийомами перекладу різножанрової галузевої літератури є такі, як додавання, вилучення, метонімічний переклад, компенсація, описовий переклад, тощо. Специфіка перекладу інформативних типів тексту описана спеціальною теорією перекладу, що вивчає три низки факторів, які необхідно враховувати, аналізуючи переклади цього типу [11, с. 25]. В. М. Комісарів зазначає, що “спеціальна теорія перекладу вивчає вплив на процес перекладу мовних особливостей певного функціонального стилю у вихідній мові, аналогічного йому функціонального стилю в мові перекладу і взаємодію цих двох рядів мовних явищ” [13, с. 71].

В рамках кожного функціонального стилю можна виділити мовні особливості, що впливають на переклад. Тексти економічного дискурсу позбавлені суб’єктивної емоційності, їх основні якості – об’єктивність, логічність, доступність, узагальненість, абстрактний характер. Загальноприйнята стилістична характеристика тексту економічного дискурсу – його стандартизованість, тобто вибір запропонованого для даних умов комунікації клішованого мовного варіанту. Основна його особливість лексичного рівня – активне використання термінів [20, с. 300]. Доперекладацький аналіз тексту неминуче призводить до вибору домінанти перекладу – основних елементів тексту оригіналу, які містять комунікативно значущу або релевантну інформацію, яку необхідно передати у перекладеному тексті. Ця домінанта залежить від переважаючої мовної функції тексту. Для передачі денотативної функції слід домагатися максимальної відповідності мові оригіналу з метою передачі інваріанта змісту з позицій вимоги перекладацької еквівалентності. Якщо провідна функція тексту – експресивна, перекладачу слід забезпечити адекватність його впливу на одержувача перекладу, тобто потрібно прагнути передавати як зміст, так і (образну) форму повідомлення. За неможливості передати мовну форму оригіналу часто доводиться вдаватися до стилістичної адаптації та навіть компенсації.

У всіх випадках задля передачі і денотативної, і експресивних функцій перекладач звертається до інтерпретації сенсу. Під час перекладу на четвертому та п’ятому рівнях перекладацької еквівалентності вираз сенсу в мовах є симетричним, тому в цих випадках використовуються готові відповідності. У перекладі на першому-третьому рівнях еквівалентності, у тому числі під час передачі стилістичних прийомів, перекладач вдається до інтерпретації, сприяє збереженню тотожності сенсу за допомогою структурно-сміслових перетворень.

Таким чином, ми можемо виділити таку особливість стратегії перекладу тексту економічного дискурсу (обумовлену об’єктивними та суб’єктивними факторами) – відтворення перекладачем вихідної моделі знання на базі інтерпретації та розуміння особливостей економічного концепту наукового і галузевого знання у вихідному тексті. Основне завдання перекладача у виборі цієї стратегії – найбільш повна передача інформації, що міститься в англійському економічному дискурсі та досягнення максимально можливої еквівалентності.

Висновки. Під поняттям “економічний дискурс” автори розуміють такий тип дискурсу, під час розгортання якого здійснюється процес мовлення на основі певних економічних ідей. Як явище комплексне і як родове поняття, економічний дискурс може бути поділений на види за певною ознакою: дискурс у сфері страхування, податків, банківська сфера (за інститу-

ційною ознакою); дискурс пересічного громадянина у розмові на економічну тему та керівника фірми (за ознакою протиставлення персональний-інституціональний дискурс); дискурс газетної статті на економічну тему, дисертації з економіки, наукової економічної аналітики (за жанровою ознакою). Аналіз сучасного розуміння економічного дискурсу дозволив виділити такі особливості: складність та неоднорідність його структури (основні комунікативно-мовленнєві сфери представлені професійною економічною діяльністю, на периферії знаходиться непрофесійна економічна діяльність); різноманітність учасників комунікації (вчені, спеціалісти, фінансисти, банківські працівники, біржові маклери, нефахівці тощо); різноманітність ситуацій професійного спілкування.

Основне завдання перекладача у виборі перекладацької стратегії під час перекладу тексту економічного дискурсу – найбільш повна передача інформації, що міститься в ньому, та досягнення максимально можливої еквівалентності.

Література:

- Агаркова Н. Э. Концепт “Деньги” как фрагмент английской языковой картины мира (на материале американского варианта английского языка) : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Иркутск, 2001. 171 с.
- Андрієнко Т. П. Стратегії і тактики перекладу: когнітивно-дискурсивний аспект (на матеріалі художнього перекладу з англійської мови на українську та російську) : монографія. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 336 с.
- Бархударов Л. С. Язык и перевод. М. : “Просвещение”, 1975. 354 с.
- Брандес М. П., Провоторов В. И. Предпереводческий анализ текста. Москва : НВИ-Тезаурус, 2001. 224 с.
- Виноградов В. С. Перевод: Общие и лексические вопросы. М. : Высшая школа, 1971. 240 с.
- Вуколова В. О. Translation as a Component of Intercultural Communication. Формула компетентності сучасного перекладача: матеріали VII Міжнародної науково-методичної конференції. Київ, 4 жовт. 2016 р. К. : НТУУ “КПІ”. С. 50–52.
- Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М. : Наука, 1981. 336 с.
- Ерогова А. М. Теория и практика перевода экономических текстов с английского языка на русский. М. : Просвещение, 2021. 122 с.
- Карасик В. И. О типах дискурса. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс / В. И. Карасик : сб. науч. тр. Волгоград : Перемена, 2000. С. 5–20.
- Кибрик А., Паршин П. О понятии дискурс. URL: <http://www.krugosvet.ru/articles/82/1008254/1008254a6.htm> (дата звернення: 15.11.2019).
- Кияк Т. Р., Д’яков А. С., Куделько З. Б. Основы терминотворения. Київ : Наукова думка, 2000. 206 с.
- Кланцакова А. Ю. Метафора в структуре экономического дискурса: опыт комплексного исследования (на материале английского языка) : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Иркутск, 2003. 286 с.
- Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учеб. пособие. М. : ЭТС, 2002. 424 с.
- Макконнелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика. М. : ИНФРА-М, 1999. 974 с.
- Михайленко О. А. Понятия “перекладацькі стратегії” як складова стратегічної компетенції. Педагогічні науки. Харків, 2014. Вип. 121. С. 148–154.
- Ніколаєва Т. М. Перекладацькі стратегії в англо-українському просторі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Київ, 2018. № 1. С. 110–115.
- Ольховська Н. С. Специфіки тексту та стратегії перекладу. URL: <http://nimfilm.dpu.mozello.com/vseukrainska-internetkonferencija/perekladoznavstvo/params/post/1338438/> (Дата звернення: 15.08.2021).
- Скороходько Е. Ф. Сучасна англійська термінологія. Київ : Український інститут лінгвістики і менеджменту, 2002. 76 с.
- Федоров А. Ф. Основы общей теории перевода. СПб. : Филология ТРИ, 2002. 323 с.
- Черноватий Л. М., Липко І. П. Співвідношення стратегій перекладу та рівня перекладацької компетентності майбутніх фахівців у галузі міжнародних відносин. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1469 (дата звернення: 15.08.2021).

Krainiak L., Duda O., Piatnychka T., Rybina N. Economic discourse as a determinant of translation strategy

Summary. The proposed article is devoted to identifying the linguistic features of the translation of the English economic texts into Ukrainian, to justifying the choice of translation strategy by features of this type of discourse. The study proposes the author’s definition of the concept of “economic discourse”, which defines the type of discourse, during the development of which the process of speech is carried out on the basis of certain economic ideas. The paper attempts to classify the English economic discourse as a complex phenomenon and generic concept on institutional and genre grounds : discourse in the field of insurance, taxes, banking (on institutional grounds); the discourse of the average citizen in a conversation on an economic topic with the head of the firm (on the basis of personal-institutional discourse opposition); discourse of a newspaper article on an economic topic, dissertations in economics, scientific economic analytics (by genre reference). Analysis of the economic discourse modern understanding allowed to highlight its following features: complexity and heterogeneity of the structure (the main communicative and speech areas are represented by professional economic activity, there is non-professional economic activity on the periphery); diversity of communication participants (scientists, specialists, financiers, bank employees, stockbrokers, non-specialists, etc.); variety of professional communication situations. Economic discourse texts are devoid of subjective emotionality, their basic qualities are objectivity, logic, accessibility, generalization, abstract nature. The generally accepted stylistic characteristic of the economic discourse text is its standardization, that is the choice of the clichéd language variant proposed for these conditions of communication. Its main feature of the lexical level is the active use of terms. The strategy main feature of translating the economic discourse text (conditioned by objective and subjective factors) – the translator’s creation of the output model of knowledge on the basis of interpretation and understanding of economic concept peculiarities within scientific and industry knowledge in the output text, is highlighted in the paper. It has been proved that the main task of the translator in selecting the translator’s strategy for translating the text of economic discourse is the most complete transfer of information contained in it, and achieving the maximum possible equivalence.

Key words: economic discourse, translation strategy, equivalence, the economic text features, special theory of translation.